

Howard W. French, The Second Emancipation: Nkrumah, Pan-Africanism And Global Blackness At High Tide, Liveright (W.w. Norton), 2025, Pp. 512.

Howard W. French, İkinci Özgürleşme: Nkrumah, Pan-Afrikanizm Ve Küresel Siyahilik Zirvede, Liveright (W.W. Norton), 2025, Ss. 512.

Erdinç ÖZDEMİR, Bağımsız Araştırmacı, erdincozdemir1919@gmail.com

Citation/Atıf Özdemir, E. (2026). Book review: Howard W. French, The second emancipation: Nkrumah, Pan-Africanism and global Blackness at high tide. *Africana*, 6(2), 170-175.

doi 10.58851/africana.1889498

Gönderilme Tarihi: 14.02.2026 / **Kabul Tarihi:** 15.04.2026 / **Yayın Tarihi:** 30.07.2026

Abstract

Howard W. French's *The Second Emancipation: Nkrumah, Pan-Africanism and Global Blackness at High Tide* (2025) offers a comprehensive and ambitious reinterpretation of modern African history. Centering on the life of Kwame Nkrumah, Ghana's independence leader, French analyzes the ideology of Pan-Africanism and its connections to global Black liberation movements. The work is not merely a biography but also a large-scale historical study that evaluates the decolonization processes of the twentieth century within a global context. French's book presents a sweeping historical panorama that invites readers to rethink modern African history. Through Nkrumah's personal life and political journey, it explores Pan-Africanist thought and Africa's relationship with global freedom movements. Offering far more than a conventional biography, the study examines the liberation struggles of Africans and the African diaspora in the twentieth century as an interconnected whole. At the same time, it advances a critique of Western-centered historical narratives, arguing that Africa's role in modern history has often been neglected and that this neglect has diminished the continent's place in global processes. In this respect, the book provides an account that challenges entrenched paradigmatic biases in modern historiography. The most striking aspect of the work is that it leaves the reader grappling with the following question: Can the Pan-Africanist imagination, which rose in the mid-20th century and experienced a period of "high tide" be revived in today's world amidst increasing inequalities, new forms of imperial dependency, and fragmented diaspora experiences, or has this "second liberation" project become a thing of the past?

Keywords: Pan-Africanism, Ghana, Kwame Nkrumah, decolonization, global history, Black liberation movements

Öz

Howard W. French'in *The Second Emancipation: Nkrumah, Pan-Africanism and Global Blackness at High Tide* (2025) adlı eseri, modern Afrika tarihine dair kapsamlı ve iddialı bir yeniden okuma sunmaktadır. French, Gana'nın bağımsızlık lideri Kwame Nkrumah'ın yaşamını merkeze alarak Pan-Afrikanizm düşüncesini ve bu düşüncenin küresel siyahi özgürlük hareketleriyle olan bağlantısını analiz etmektedir. Eser, yalnızca bir biyografi değil, aynı zamanda 20. yüzyılın dekolonizasyon süreçlerini küresel bağlamda değerlendiren geniş ölçekli bir tarih çalışmasıdır. Howard W. French'in bu eseri, modern Afrika tarihini yeniden düşünmemizi sağlayan, büyük bir tarihsel panorama sunan bir çalışmadır. Kitap, Gana'nın bağımsızlık lideri Kwame Nkrumah'ın kişisel hayatı ve siyasal yolculuğu üzerinden Pan-Afrikanizm ideolojisini ve Afrika'nın küresel özgürlük hareketleri ile bağlantısını incelemektedir. Bir biyografiden çok daha fazlasını sunan bu eser, Afrikalıların ve diaspora dünyasının 20. yüzyıldaki özgürleşme mücadelelerini bir bütün hâlinde ele almaktadır. Aynı zamanda, Batı merkezli tarih anlatılarına bir eleştiri getirmektedir. Afrika'nın modern tarihteki rolünün sıklıkla ihmal edildiğini ve bu ihmalin, kıtanın küresel süreçlerdeki yerini küçümsediğini savunmaktadır. Bu bağlamda kitap, modern tarih yazımındaki paradigmatik ön yargılara meydan okuyan bir anlatı sunmaktadır. Eserin en çarpıcı yönü ise, okuru şu soruyla baş başa bırakmasıdır: 20. yüzyılın ortasında yükselen ve bir dönem "yüksek gelgit" yaşayan Pan-Afrikanist tahayyül, günümüz dünyasında artan eşitsizlikler, yeni emperyal bağımlılık biçimleri ve dağınık diaspora deneyimleri içinde yeniden canlandırılabilir mi, yoksa bu "ikinci özgürleşme" projesi geçmişte mi kalmıştır?

Anahtar Kelimeler: Pan-Afrikanizm, Gana, Kwame Nkrumah, dekolonizasyon, küresel tarih, siyahi özgürlük hareketleri

Giriş

20. yüzyılın ikinci yarısı, Afrika kıtasında dekolonizasyon süreçlerinin hız kazandığı ve ulus-devlet inşasının küresel siyasetin merkezine yerleştiği bir dönemdir. Bu süreçte Kwame Nkrumah, yalnızca Gana'nın bağımsızlık lideri olarak değil, Pan-Afrikanizm'in en güçlü savunucularından biri olarak tarihsel bir rol üstlenmiştir. Nkrumah, sayısız etnik gruba rağmen hem kıtadaki hem de diasporadaki tüm Afrikalıları birleştiren bir bağın olduğuna inanıyordu (Langan, 2025). Bu nedenle Afrika kıtasının sömürgecilikten tamamen kurtulmasını ve ekonomik, sosyal ve siyasi bağımsızlığı sağlamak için birleşik bir "Afrika Birleşik Devletleri"nin kurulmasını savunmuştur. Gana'nın ilk cumhurbaşkanı olarak, sosyalist, anti-emperyalist politikalar izlemiş ve Afrika dayanışmasını teşvik ederek Afrika Birliği Örgütü'nün kurulmasına öncülük etmiştir.

Columbia Üniversitesi Gazetecilik Bölümü öğretim üyesi Profesör Howard W. French'in "The Second Emancipation: Nkrumah, Pan-Africanism and Global Blackness at High Tide" (İkinci Özgürleşme: Nkrumah, Pan-Afrikanizm ve Küresel Siyahlık Zirvede) adlı eseri, modern Afrika tarihine dair kapsamlı ve iddialı bir yeniden okuma sunmaktadır. French, Gana'nın bağımsızlık lideri Kwame Nkrumah'ın yaşamını odak noktası kabul ederek, Pan-Afrikanizm düşüncesini ve bu düşüncenin küresel siyahi özgürlük hareketleriyle olan bağlantısını analiz etmektedir. Eser, bir biyografi olmanın çok ötesinde 20. yüzyılın dekolonizasyon süreçlerini küresel bağlamda değerlendiren geniş ölçekli bir tarih çalışmasıdır.

Kitabın merkezinde, 6 Mart 1957'de İngiliz sömürge yönetiminden bağımsızlığını kazanan ilk Sahra Altı Afrika ülkesi olan Gana'nın özgürlüğüne kavuşmasında önemli bir rol oynayan Kwame Nkrumah yer almaktadır. Yazara göre, "çağının dünyası üzerindeki etkisi Mandela ve hatta Gandhi ile karşılaştırılabilir olan bu karizmatik lider" Batı'da akademisyenler ve kendilerini Pan-Afrikan olarak tanımlayan siyahi aydınlar ve aktivist topluluklar dışında neredeyse hiç bilinmemektedir (French, 2025).

French'in kitabı, Nkrumah'yı yalnızca siyasi bir aktör olarak değil, aynı zamanda küresel bir siyasal düşünür olarak konumlandırmaktadır. Bu yaklaşım, onun yaşamını daha çok bir tarihsel dönemin merkezî figürü olarak incelemeye odaklarken, kitabı geleneksel bir biyografiden ayıran önemli bir özellik olarak değerlendirilmektedir (Publishers Weekly, 2025).

Gelişme

Bağımsızlık töreninde "Afrika halkı kendi işlerini yönetebilecek kapasitededir ve sevgili ülkemiz Gana sonsuza dek özgürdür" diyen Nkrumah'ın "Gana'nın bağımsızlığı, Afrika kıtasının topyekûn kurtuluşuyla bağlantılı olmadığı sürece anlamsızdır" yönündeki vurgusu, Pan-Afrikan vizyonunun temelini oluşturmaktadır (Nkrumah, 1957, 44). Bu Pan-Afrikanizm bildirisi, Nkrumah'ın büyük ün kazanacağı ideolojinin habercisiydi. Elbette bu ideolojinin babası sayılabilecek kişi, ondan ziyade, yazılarıyla hareketi dünya sahnesine taşıyan ve 1900 yılında Londra'da düzenlenen Birinci Pan-Afrikan Konferansı'nda öncü rol üstlenen Amerikalı sosyolog ve insan hakları aktivisti W.E.B. Du Bois'tir. Du Bois'un 1945'te Manchester'daki Beşinci Pan-Afrikan Kongresi'nde Nkrumah ile ilk kez karşılaşması önemli bir andı ve bu nedenle French, bu konuşmayı kitabın ana tezini yansıtan tarihsel bir dönemeç olarak ele almaktadır (History Today, 2025).

Nkrumah'ın 1940'lı yıllarda özellikle 1960'ların başlarına kadar Afrikalılar ve Afro-Amerikalılar için ırkçılığa karşı muhalefetin en önemli merkezi olan Howard Uluslararası İlişkiler Okulu'nun [siyahi düşünürleriyle](#) olan etkileşimi, Batı Afrika "taşralılığı" aşan küresel bir siyahi bilincinin gelişmesinde özellikle etkili olmuştur (Chang, 2025). Bu kapsamda Harlem'deki önemli deneyimlerini, aldığı Amerikan eğitimini ve İngiliz egemenliğinin son yıllarında Gana'ya dönüşünü tasvir eden yazara göre "Nkrumah'ın geleneksel bir biyografisinin çok ötesine geçen bu kitabın amacı, onun yaşadığı dönemi aydınlatmaktır; bu dönem, Afrika ve dünya genelindeki siyahi insanlar için olağanüstü olasılıklarla dolu bir zamandı ve nihayetinde gerçekleşmemiş umutlarla da doluydu" (French, 2025).

French'in çalışmasının en güçlü yönlerinden biri, Pan-Afrikanizm'i yalnızca kıta içi bir siyasal birlik projesi olarak

değil, siyahi diaspora ile Afrika arasındaki entelektüel ve politik alışverişin ürünü olarak sunması, böylece daha geniş bir tarihsel ve entelektüel gelenekten türeyen bir hareket olarak göstermesidir. Nkrumah'ın ABD ve Birleşik Krallık'ta geçirdiği yıllar boyunca W.E.B. Du Bois, Marcus Garvey, George Padmore ve C.L.R. James gibi figürlerle kurduğu ilişkiler, bu düşünsel ağın oluşumunda belirleyici rol oynamıştır (French, 2025). Bu geniş çerçeve, hareketin Afrika kıtasını aşan etkisini de gözler önüne sermektedir. Kitabın Pan-Afrikanizm'i bir "entelektüel ağ" çerçevesinde ele alması en önemli katkılarından biridir (History Today, 2025).

French, Pan-Afrikanizm'i sadece siyasi bağımsızlığa odaklanan bir ideoloji olarak kavramaz, Afrikalıların bağımsızlık mücadelesini küresel bir özgürleşme dalgası olarak ele alır ve kitaba adını veren "ikinci özgürleşme" kavramını bu bütünsellik içinde kurar.

Yazar, köleliğin resmen kaldırılmasını ilk büyük özgürleşme dalgası olarak görürken, 20. yüzyıl dekolonizasyon sürecini ikinci bir küresel özgürleşme hareketi olarak tanımlamaktadır. French'in en dikkat çekici katkısı olan "ikinci özgürleşme" Afrika'daki bağımsızlık mücadelelerini ABD'deki medeni haklar hareketi ve Karayip entelektüel geleneğiyle ilişkilendirmektedir. Bu yaklaşım, Afrika tarihini Avrupa merkezli anlatıların dışına çıkararak, modern dünya tarihinin kurucu unsurlarından biri olarak konumlandığı için son derece değerlidir. Yazara göre "bu kitap, Afrika ve Karayipler'de sömürgecilikten kurtulmanın köleliğin gerçek sonu, ya da daha doğrusu, kitabın başlığında da belirtildiği gibi, ikinci bir özgürleşme olarak anlaşılması gerektiğini savunmaktadır" (French, 2025).

Bununla birlikte, Nkrumah'ın liderliğinin yalnızca ideallerden ibaret olmadığı da kitapta ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. French, Nkrumah'ın ideallerini yüceltirken aynı zamanda onun siyasi yaşamının olumsuz yönlerini de incelemektedir. Nkrumah'ın liderliği, özellikle 1960'ların ortalarına doğru, daha otoriter eğilimler ile ilişkilendirilir. Rakiplerini susturma girişimleri, tek parti sistemi ve "Osagyefo (Muzaffer)" ünvanı gibi uygulamalar, Nkrumah'ın siyasi vizyonunun kendi içinde çelişkiler barındırdığını göstermektedir. "Nkrumah bu ünvanı hızla benimsedi ve partisi otoriterliğe doğru ilerlerken Osagyefo kullanımı olmazsa olmaz hâle geldi. Ancak muhalefet ve özellikle muhafazakâr Batı medyası için bu, Nkrumah'ın diktatör doğasının kanıtı oldu. Bu durum, Batı basınında kasıtlı ve ısrarlı bir şekilde "kurtarıcı" olarak yanlış çevrilmesiyle desteklendi ve Nkrumahizm'i bin yıllık bir kült gibi gösterdi" (French, 2025). Ayrıca demokratik bir lider olarak adını duyurduktan sonra, Afrika'nın potansiyeline ulaşması için askerî müdahalenin gerekli olduğunu düşünerek, Vietnam Savaşı, Latin Amerika'daki sosyalist devrimler ve Gana'daki darbe deneyiminin etkisiyle, Nkrumah kendisini iktidara taşıyan siyasi yolu terk etmiş ve silahlı mücadeleyi savunmaya başlamıştır (Langan, 2025). Kısaca French'in Nkrumah'a empatik bir yaklaşım sergilediği ancak onun otoriterleşme sürecini tamamen göz ardı etmediği, bununla birlikte kitapta bu sürecin yapısal analizine sınırlı yer verdiği söylenebilir.

Yazar, Nkrumah'ın liderlik vizyonunu, uluslararası ilişkiler bağlamında konumlandırmaktadır. Nkrumah'ın 1957 sonrası dönemde yükselen bir Afrikalı lider olarak yürüttüğü siyaset, Soğuk Savaş'ın tam ortasında şekillenmiştir. Bu dönemde Nkrumah, tarafsızlık politikasını benimsemiş ne Batı ne de Doğu bloklarının safında yer aldığı için siyasi anlamda yalnızlaşmıştır (Publishers Weekly, 2025). Batı bu dönemde Afrika'ya karşı çoğu zaman cimri ve baskıcıydı, ayrıca neredeyse anlamsız bir şekilde güvensizdi. Bunun nedeni, Sovyetler Birliği'nin deneyimsiz ve mali kaynaklardan yoksun olması ve Nkrumah'ın siyasi yaşamının büyük bir bölümünde, Afrika'ya yönelik ciddi jeopolitik hırslardan şaşkıncı bir şekilde yoksun olmasıydı. Çin ise, ekonomik olarak hâlâ küçük bir oyuncu ve kıtada siyasi bir düzen bozucuydu. (French, 2025). Bu bağlamda yazar, bağımsızlık sonrası Afrika devletlerinin karşı karşıya kaldığı yapısal ekonomik ve siyasal zorlukları da analiz ederken, bazı eleştirmenlerin bağımsızlık sonrası Afrika'nın ekonomik olarak güçlü ve politik olarak istikrarlı bir şekilde ortaya çıkamamasına dair öne sürdükleri yolsuzluk, beceriksizlik ve demokrasi eksikliği gibi nedenleri yetersiz bulmakta, hatta entelektüel dürüstlükten uzak olduklarını iddia etmektedir (French, 2025).

Nkrumah'ın uluslararası ilişkilerde izlediği strateji, Afrika'nın yalnızca sömürgecilikten kurtulması değil, aynı zamanda uluslararası sistemi dönüştürmesi gerektiğine dair iddialı bir vizyonu yansıtmaktadır. Ancak bu vizyon, somut

politik zorluklar ve ekonomik kırılganlıklarla karşılaşmıştır. Nkrumah'ın "Birleşik Afrika Devletleri"ni gerçekleştirme çabaları, göreve geldikten sonraki dış politika gündeminin temel taşlarından birini oluşturmuştur. Ona göre, siyasi bağımsızlık ekonomik bağımsızlıkla birlikte gelmediği sürece pek bir anlam ifade etmiyordu ve Afrika'nın anlamlı bir şekilde kendi kaderini tayin etmesinin tek yolu, ulusların güçlerini birleştirmesiydi. Sömürgecilik sonrası yıllarda neo-sömürgeci müdahaleler ve Afrika kaynaklarının yabancı firmalar tarafından kontrol edilmeye devam etmesi, ona birleşik ve daha güçlü bir Afrika'nın gerekliliğini yeniden teyit etti. French, Nkrumah'ın Pan-Afrikanizminin "diplomatik bir kibir projesi" değil, kendi kaderini tayin etme sürecine "mümkün olduğunca fazla katkı sağlama ve Afrika'nın kendi iradesini kullanma" arzusundan kaynaklandığını savunmaktadır (Chang, 2025).

Eserin en güçlü yönü, Afrika ile diaspora arasındaki karşılıklı etkileşimi merkeze almasıdır. Bu yaklaşım, Pan-Afrikanizm'i yalnızca ideolojik bir akım değil, somut siyasal mobilizasyon biçimi olarak kavramamıza olanak tanır. Yazar, Afrika'daki bağımsızlık mücadelelerinin ABD'deki siyahi aydınlar ve aktivistler için ilham kaynağı olduğunu; aynı şekilde diaspora düşüncesinin de Afrika'daki liderleri etkilediğini savunurken, bu karşılıklı etkileşimi tarihsel bağlamıyla birlikte başarıyla sunmaktadır. Kitap "sadece Gana'nın bağımsızlık mücadelesi veya sömürge Afrika'sının tamamında tam özgürlük çağrıları değil, aynı zamanda bir medeni haklar mücadelesi"dir (History Today, 2025). Bu bağlamda yazarın 2021 yılında büyük beğeni toplayan kitabı "*Born in Blackness: Africa, Africans, and the Making of the Modern World, 1471 to the Second World War*" isimli eserinin bir devamı niteliğinde olduğu söylenebilir.

Eleştirel açıdan değerlendirildiğinde, kitabın geniş kapsamı hem avantaj hem de sınırlılık olarak görülebilir. French'in tarihsel panoraması, Pan-Afrikanizm'i küresel ölçekte anlamaya imkân tanırken, bazı okuyucular için anlatının merkezinden zaman zaman uzaklaşma riski taşımaktadır (Publishers Weekly, 2025). Bu genişlik, bazı bölümlerde analitik yoğunluğu azaltabilmektedir. Özellikle ekonomik bağımlılık, kalkınma stratejileri ve kurumsal devlet kapasitesi gibi konular daha sınırlı biçimde ele alınmıştır. Bu durum, eserin tarihsel anlatı gücünü azaltmasa da siyasal ekonomi perspektifi açısından tamamlayıcı çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Örneğin Afrika ülkelerinin bağımsızlık sonrasında eski sömürgeci güçlerle sürdürdüğü ticaret yapılarının büyük ölçüde değişmemesi önemli bir tartışma alanıdır. Birçok ülke hâlâ ham madde ihracatına dayalı ekonomik modelini korurken, sanayi ürünlerinde dışa bağımlı kalmıştır. Bu durum, siyasal bağımsızlığın ekonomik bağımsızlığa dönüşmediğini gösterir. Ayrıca Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası finans kuruluşlarının uyguladığı yapısal uyum programlarının Afrika ekonomileri üzerindeki etkileri kitapta sınırlı biçimde ele alınmaktadır.

Bağımsızlık sonrası dönemde farklı Afrika ülkeleri farklı kalkınma yolları denemiştir. Örneğin Kwame Nkrumah döneminde Gana'da devlet öncülüğünde sanayileşme ve Akosombo Barajı gibi büyük altyapı projeleri öne çıkarken, bazı ülkelerde daha piyasa odaklı veya tarım merkezli stratejiler benimsenmiştir. Bu farklı kalkınma modellerinin uzun vadeli başarıları, sınırlılıkları ve birbirleriyle karşılaştırılması kitapta derinlemesine analiz edilmemektedir.

Dahası, yeni kurulan devletlerin bürokratik kapasite, hukukun üstünlüğü ve yönetim alanlarında karşılaştığı zorluklardır. Kolonyal dönemden devralınan zayıf kurumlar, birçok ülkede siyasi istikrarsızlık, darbeler ve yönetim krizlerine zemin hazırlamıştır. Örneğin Gana'da Nkrumah sonrası yaşanan askeri müdahaleler ya da diğer Afrika ülkelerinde görülen benzer kırılmalar, kurumsal kapasitenin sınırlılıklarını göstermektedir. Bu tür devlet inşası sorunları, Pan-Afrikanist ideallerin pratiğe aktarılmasında kritik rol oynamasına rağmen kitapta daha sınırlı bir yer bulmaktadır.

Sonuç

Howard W. French'in bu çalışması, modern Afrika tarihine ve Pan-Afrikanizm düşüncesine dair yalnızca kapsamlı değil, aynı zamanda kavramsal açıdan çok değerli bir katkı sunmaktadır. French, dekolonizasyon sürecini dar anlamda bir egemenlik devri olarak değil, küresel ölçekte siyahi özgürlük mücadelelerinin iç içe geçmiş tarihsel bir momenti olarak yeniden konumlandırmaktadır. Bu yaklaşım, Kwame Nkrumah gibi figürlerin yalnızca ulusal liderler değil, ulus ötesi bir ideolojik projenin taşıyıcıları olduğunu güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

Eser, arşivsel derinliği ile anlatı gücünü dengeli bir şekilde birleştirerek, hem akademik çevrelere hem de daha geniş bir okur kitlesine hitap etmeyi başarmaktadır. Bunun ötesinde kitap, Afrika'nın bağımsızlık sonrası karşı karşıya kaldığı siyasal kırılğanlıkları, ekonomik bağımlılık ilişkilerini ve kültürel kimlik arayışlarını, küresel güç dengeleri ve Soğuk Savaş bağlamı içinde yeniden düşünmeye çağırmaktadır. Bu yönüyle mevcut çalışma, yalnızca geçmişi anlamaya değil, bugünün küresel eşitsizliklerini tarihsel bir perspektife oturtmaya da katkı sunmaktadır.

Ancak belki de eserin en çarpıcı yönü, okuru şu soruyla baş başa bırakmasıdır: 20. yüzyılın ortasında yükselen ve bir dönem “yüksek gelgit” yaşayan Pan-Afrikanist tahayyül, günümüz dünyasında artan eşitsizlikler, yeni emperyal bağımlılık biçimleri ve dağınık diaspora deneyimleri içinde yeniden canlandırılabilir mi, yoksa bu “ikinci özgürleşme” projesi geçmişte mi kalmıştır?

Teşekkür: Bu kitabı temin etmeme yardımcı olan değerli dostum Turgut DAŞKIN’a teşekkürü bir borç bilirim.

Kaynakça

- Chang, V. (August 29, 2025). A History That Needs to Be Retold. <https://lareviewofbooks.org/article/a-history-that-needs-to-be-retold/>
- French, H. W. (2025). The Second Emancipation: Nkrumah, Pan-Africanism And Global Blackness at High Tide. Liveright Publishing.
- History Today. (2025). The Second Emancipation by Howard W. French [Book review]. (<https://www.historytoday.com/archive/review/second-emancipation-howard-w-french>)
- Langan, M. (2025). Kwame Nkrumah. <https://www.lse.ac.uk/africa/hub-for-african-thought/thinkers/kwame-nkrumah>
- Nkrumah, K. (1957). Ghana: The Autobiography of Kwame Nkrumah. New York: International Publishers.
- Publishers Weekly. (2025). The Second Emancipation: Nkrumah, Pan-Africanism and Global Blackness at High Tide [Review]. (<https://www.publishersweekly.com/9781324092452>)